

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het identificeren van argumentatieschema's.

van Eemeren, F.H.; Kruiger, T.

Published in:
Forum der Letteren

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Eemeren, F. H., & Kruiger, T. (1985). Het identificeren van argumentatieschema's. *Forum der Letteren*, 26(4), 298-308.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Het identificeren van argumentatieschema's

F.H. van Eemeren en T. Kruiger

1. Argumentatieschema's en de beoordeling van argumentatie

Argumentatie dient altijd ter verdediging van een standpunt:

a Moeder:

"Ik vind het helemaal niet nodig jou twintig gulden zakgeld te geven: je zusje kreeg ook altijd een tientje per week."

Dochter:

"Dat is een eeuw geleden en Betty, Monique en al mijn andere vriendinnen krijgen allemaal twintig of vijftwintig gulden."

b Geschiedenisleraar:

"Vreemd dat jij leden van de Centruumpartij niet bij de politie wilt hebben, want je was immers indertijd toch ook zo sterk tegen die Duitse *Berufsverbote*?"

Leraar Nederlands:

"Ja, maar toen ging het niet om mensen die fundamenteel ondemocratisch zijn en dat is bij de Centruumpartij wel het geval."

c Agent:

"Kunt u die tafeltjes meteen weer even terug zetten waar ze horen?"

Caféhouder:

"Waarom mag ik geen tafels en stoeltjes buiten zetten? Aan de overkant zetten ze ook van alles buiten en daar doet u niks tegen."

Agent:

"Die mensen betalen precario, meneer, en u niet!"

In deze drie voorbeelden staat steeds een standpunt ter discussie, dat met behulp van argumentatie verdedigd wordt. Zo verdedigt de moeder het standpunt dat zij haar dochter helemaal niet meer dan twintig gulden zakgeld per week hoeft te geven, de geschiedenisleraar het standpunt dat het vreemd is dat zijn collega leden van de Centruumpartij niet bij de politie wil hebben en de caféhouder het (indirect gepresenteerde) standpunt dat hij best tafels en stoeltjes buiten mag zetten. De drie argumentaties zijn weliswaar verschillend van inhoud, maar ze hebben gemeen dat er *een vergelijking wordt getrokken*. De moeder vergelijkt de dochter met haar zusje, de geschiedenisleraar de leden van de Centruumpartij met de slachtoffers van de Duitse *Berufsverbote* en de caféhouder zichzelf met een andere caféhouder.

De vergelijking vormt in deze drie gevallen een middel om het verdedigde standpunt aanvaardbaar te maken voor de gesprekspartner. Door te doen alsof een al aanvaard feit van dezelfde orde is als het omstreden standpunt, wordt geprobeerd de aanvaarding van het argument ook te doen overgaan op

het standpunt. Dit houdt in dat het argument en het standpunt op een specifieke manier met elkaar in verband worden gebracht. De manier waarop argumenten en standpunten in argumentatie met elkaar verbonden worden, vormt het in de overtuigingspoging gebruikte *argumentatieschema*.

Er zijn diverse argumentatieschema's. En elk schema kan telkens weer anders worden ingevuld. Net zoals er eindeloos veel verschillende invullingen mogelijk zijn van logische redeneervormen als de *modus ponens*, heeft een argumentatieschema een onuitputtelijk aantal substitutiemogelijkheden. Alle argumentaties die in de praktijk voorkomen, kunnen als specifieke invullingen van een bepaald argumentatieschema worden beschouwd. De argumentaties van de moeder, de geschiedenisleraar en de caféhouder zijn bijvoorbeeld alle drie substituties van het algemene argumentatieschema van de *vergelijkingsrelatie*.

Overeenkomstige argumentatieschema's lokken, als het goed is, gelijksoortige reacties uit bij degene die de argumentatie moet beoordelen. Dit is ook voor de hand liggend, want de argumenten worden op een zelfde manier in verband gebracht met de verdedigde standpunten en dit betekent dat er ook een zelfde soort kritiek kan worden geleverd. Zulke kritiek kan bijvoorbeeld tot uitdrukking komen in de vragen die naar aanleiding van een argumentatie op iemand worden afgevuurd. Bij de argumentatie van de moeder, de geschiedenisleraar en de caféhouder blijkt dit het geval te zijn. Zij worden geconfronteerd met gelijksoortige reacties van hun gesprekspartners, waarin wordt afgedongen op de in de argumentatie gemaakte vergelijking.

Vaak is niet meteen duidelijk van welk argumentatieschema er in een bepaalde argumentatie sprake is. Dit levert een probleem op bij de beoordeling, omdat men dan ook niet goed weet wat voor kritiek in dat geval relevant is. Dat wil zeggen: welke vragen naar aanleiding van de argumentatie het best gesteld kunnen worden. Het achterhalen van argumentatieschema's behoort daarom tot de taken van de kritische lezer of luisteraar. In de volgende paragrafen bespreken wij een paar punten die in verband met het identificeren van argumentatieschema's van belang kunnen zijn.

2. Een typologie van argumentatieschema's

Het identificeren van argumentatieschema's is een activiteit die gebonden is aan een bepaalde theorie. Net zoals reptielen alleen reptielen zijn in een zekere zoölogische conceptie van het dierenrijk, is een specifiek argumentatieschema alleen dat argumentatieschema bij de gratie van een bepaalde theoretische conceptie van het rijk van de rede. En net zoals dieren pas als reptielen geïdentificeerd kunnen worden als men weet dat het om kruipende dieren gaat, met een met schubben bedekte huid en een wisselende lichaamstemperatuur, die door de longen ademen, eieren leggen en soms levende jongen ter wereld brengen, moet bekend zijn wat de kenmerken zijn van een specifiek argumentatieschema, wil men het als zodanig kunnen identificeren. Dit betekent dat eerst duidelijk moet zijn wat voor argumentatieschema's er, theoretisch gezien, dienen te worden onderscheiden.

Men kan argumentatieschema's op allerlei manieren indelen. Een typologie

die voor het beoordelen van argumentatie interessant is, zal afgestemd moeten zijn op de kritische vragen die bij een adequate beoordeling gesteld worden./1/ Dat wil zeggen dat de onderscheiding van argumentatieschema's die wij nastreven rechtstreeks verband houdt met de beoordelingscriteria voor argumentatie./2/ Aangezien de beoordelingscriteria voor argumentatie afhankelijk zijn van het *type argumentatie* dat beoordeeld wordt, variëren de argumentatieschema's per argumentatietype./3/ In een eerdere publikatie hebben wij voorlopig een drietal argumentatietypen onderscheiden, die elk een eigen argumentatieschema hebben./4/

Een eerste argumentatietype dat door ons onderscheiden wordt, is *overtuigen door het symptomatische*. Er wordt dan een argumentatieschema gebruikt dat gebaseerd is op één of andere *kentekenrelatie*. Dit houdt in dat in de argumentatie gedaan wordt alsof hetgeen in het standpunt beweerd wordt een symptoom, verschijningsvorm, uitdrukking of andersoortig kenteken is van hetgeen gezegd wordt in het argument. Zo kan 'Het C.D.A. valt niet te vertrouwen', via het verzwegen argument 'Confessionele politici zijn onbetrouwbaar', in een kentekenrelatie worden gebracht met 'Het C.D.A. is een confessionele partij':

Het C.D.A. valt niet te vertrouwen. Het is immers een confessionele partij (en confessionele politici zijn onbetrouwbaar).

Het argumentatieschema van de kentekenrelatie ziet er als volgt uit:

Voor X geldt Y, *want*
 Voor X geldt Z, *en*
 Y is symptomatisch voor Z.

Bij de beoordeling van argumentatie van dit type dient het soort kritische vragen te worden gesteld dat speciaal bij dit argumentatieschema hoort:

Geldt Z wel voor X?
 Is Y inderdaad symptomatisch voor Z?
 Kan Z geen andere symptomen hebben?
 Kan Y geen symptoom zijn van iets anders?

Een tweede argumentatietype is *overtuigen door het vergelijkbare*. Het argumentatieschema is in dat geval gebaseerd op een *vergelijkingrelatie*. De presentatie is dan zodanig dat de overeenkomst duidelijk wordt gemaakt tussen hetgeen in het standpunt beweerd wordt en iets waarvan de aanvaardbaarheid onproblematisch is, dat in de argumentatie verwoord wordt. De vorige paragraaf bevat hiervan een paar voorbeelden, zoals het betoog van de moeder tegen haar dochter:

Het is niet nodig om jou twintig gulden zakgeld te geven, want je zusje kreeg ook altijd één tientje per week (en het ene zusje dient hetzelfde behandeld te worden als het andere).

Het argumentatieschema van de vergelijkingsrelatie ziet er zo uit:

Voor X geldt Y, *want*
 Voor Z geldt Y, *en*
 X is vergelijkbaar met Z.

Bij de beoordeling van argumentatie van dit type zijn in relatie tot het argumentatieschema bepaalde kritische vragen van belang:

Geldt Y wel voor Z?
 Is X inderdaad vergelijkbaar met Z?
 Is X niet ook in relevante opzichten onvergelijkbaar met Z?
 Kan X niet beter met iets anders vergeleken worden?

Een derde argumentatietype is *overtuigen door het oorzakelijke*. Het argumentatieschema van dit argumentatietype is gebaseerd op een bepaalde *causale relatie*. Het standpunt wordt aanvaardbaar gemaakt door aan te geven dat het een noodzakelijk gevolg is van hetgeen in het argument vermeld wordt – of omgekeerd. Dat gebeurt bijvoorbeeld in dit betoogje:

Ella kan elke man krijgen die ze hebben wil, want ze ziet er fantastisch uit (en als je er als vrouw fantastisch uitziet, valt elke man op je).

Het argumentatieschema is bij de causale relatie als volgt:

Voor X geldt Y, *want*
 Voor X geldt Z, *en*
 Z leidt tot Y.

De kritische vragen die in verband met dit argumentatieschema relevant zijn bij de beoordeling van argumentatie van dit type, zijn van de volgende aard:

Geldt Z wel voor X?
 Leidt Z inderdaad tot Y?
 Kan Z niet ook tot iets anders leiden?
 Kan Y niet ook het gevolg zijn van iets anders?

3. Verbale aanduidingen van het type argumentatie

De argumentatieschema's die hiervoor onderscheiden zijn, vormen de aanzet tot een typologie van argumentatieschema's die gericht is op het beoordelen van argumentatie. Elk argumentatieschema brengt eigen beoordelingscriteria met zich mee, die tot uitdrukking komen in specifieke kritische vragen. Welk argumentatieschema in een bepaald geval precies aan de orde is, hangt af van het type argumentatie. Daarom is het voor het identificeren van het argumentatieschema van belang dat kan worden vastgesteld van wat voor type argumentatie er sprake is.

Het probleem is dan hoe het argumentatietype herkend kan worden. Het voordeel van deze probleemverschuiving is dat de aanwijzingen voor de oplossing nu met goed recht gezocht kunnen worden in de manier waarop de argumentatie *gepresenteerd* wordt. De spreker of schrijver die argumentatie naar voren brengt hoeft immers geen enkel idee te hebben van het abstracte schema waartoe zijn argumentatie kan worden gereconstrueerd, maar hij zal in de regel wel duidelijk moeten maken wat voor soort argumentatie hij naar voren wil brengen. Ook al is hij zich daar misschien niet zo volledig van bewust, de presentatie van zijn argumentatie zal in elk geval zodanig moeten zijn dat het voor de luisteraar of lezer herkenbaar is om wat voor argument het gaat, anders zou die nooit goed kunnen beoordelen of hij zich erdoor moet laten overtuigen. Daarvoor moet hij immers weten met welk type rechtvaardigings- of ontkrachtingspretentie hij te maken heeft./5/

Tot de argumentatietypen die in een universitair milieu bij voorbeeld bij bijna iedereen, zij het niet altijd met naam en toenaam, bekend zijn, behoren bijvoorbeeld iets als exemplarisch voorstellen of als karakteristiek of juist als iets algemeen. Dit zijn alle drie argumentatietypen die gebaseerd zijn op een kentekenrelatie. Bekende argumentatietypen die op een vergelijkingsrelatie zijn gebaseerd, zijn bijvoorbeeld het redeneren bij analogie, het noemen van een afschrikwekkend voorbeeld en het wijzen op een model ter navolging. Argumentatietypen die op een causale relatie zijn gebaseerd, zijn onder meer het wijzen op de consequentie van een bepaalde handelwijze, het aanvoeren van een pragmatisch argument en het doel de middelen laten heiligen.

De herkenning van het type argumentatie waar men in een bepaald geval mee te maken heeft, wordt soms vergemakkelijkt door de aanwezigheid van *verbale aanduidingen*. Dan kan rechtstreeks uit de letterlijke presentatie van de argumentatie worden afgeleid van welk argumentatieschema er gebruik gemaakt is, dat wil zeggen wat voor conceptuele relatie er tussen de argumenten en het standpunt gelegd wordt./6/ De kentekenrelatie, de vergelijkingsrelatie en de causale relatie kunnen elk in een aantal onderling verwante argumentatietypen gebruikt worden./7/ En voor verscheidene van deze argumentatietypen bestaan uitdrukkingen waarmee kan worden aangeduid om wat voor type het gaat, zodat meteen duidelijk is welk argumentatieschema gebruikt is./8/

Tot de verbale middelen die in de diverse varianten van het overtuigen door het symptomatische gebruikt worden om in de argumentatie een kentekenrelatie tot uitdrukking te brengen tussen argument en standpunt, behoren bijvoorbeeld de geursiveerde uitdrukkingen:

Volgens mij is Mieke inderdaad eigenwijs, want ze is een bakvis en

- *Het is karakteristiek voor bakvissen dat ze eigenwijs zijn.*
- *Bakvissen zijn eigenwijs.*
- *Het is kenmerkend voor bakvissen dat ze eigenwijs zijn.*
- *Bakvissen zijn eigenwijs van aard.*
- *Bakvissen zijn van nature eigenwijs.*
- *Eigenwijsheid is typerend voor bakvissen.*
- *Eigenwijsheid is een kenmerkende eigenschap van bakvissen.*

- *Het is eigen aan* bakvissen *dat ze eigenwijs zijn.*
- *Au fond zijn* bakvissen *eigenwijs.*
- *In aanleg zijn* bakvissen *eigenwijs.*
- *In feite zijn* bakvissen *eigenwijs.*

Zoals de laatste drie voorbeelden illustreren, zijn niet alle opgesomde uitdrukkingen steeds evengoed toepasbaar. In het ene geval is de ene uitdrukking beter op zijn plaats en in het andere geval de andere. Bovendien leent de lijst zich natuurlijk voor uitbreiding. Het is hier alleen de bedoeling om wat voorbeelden te noemen van uitdrukkingen die de identificatie van een bepaald argumentatieschema kunnen bevorderen.

Ook bij de varianten van het type overtuigen door het vergelijkbare is een reeks verbale hulpmiddelen beschikbaar om een vergelijkingsrelatie tot uitdrukking te brengen tussen argument en standpunt:

De democratiseringsbeweging van de jaren zestig moest wel mislukken, want de Franse revolutie is ook mislukt
en

- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *is te vergelijken met* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *komt overeen met* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *doet denken aan* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *is (verliep) analoog aan* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *is hetzelfde als* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *is verwant aan* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *correspondeert in cruciaal opzicht met* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *beantwoordt in grote lijnen aan dezelfde omschrijving* (criteria, etc.) *als* de Franse revolutie.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *is net als* de Franse revolutie *een* tot mislukking gedoemde onderneming.
- De democratiseringsbeweging van de jaren zestig *is eveneens een* revolutionaire beweging.

Ook hier is de lijst uitbreidbaar en zijn bepaalde uitdrukkingen beter op het gekozen voorbeeld van toepassing dan andere. Hetzelfde geldt bij de verbale hulpmiddelen waarmee in de varianten van het type overtuigen door het oorzakelijke een causale relatie tussen argument en standpunt kan worden aangegeven:

Het slachtoffer moet wel seksueel contact gehad hebben, want zij bleek zwanger te zijn
en

- Zwangerschap *wordt veroorzaakt door* seksueel contact.
- Zwangerschap *vloeit voort uit* seksueel contact.
- Zwangerschap *is het gevolg van* seksueel contact.

Op basis van zo weinig informatie is het moeilijk om een formulering te geven van het argument dat hier verzwegen is die veel verder gaat dan het logisch minimum 'Als Jaap komt, dan komt Cora'. En dit betekent dat het zonder informatievere context onmogelijk is om op basis van het verzwegen argument het argumentatietype vast te stellen en het argumentatieschema te identificeren. In een duidelijker bepaalde context is dat gemakkelijker:

Carla:

"Hoe bereiken we nu dat Cora komt?"

Mieke:

"Cora komt zeker. Jaap komt immers."

(En Jaaps komst is het middel om Cora te laten komen.)

Zoals al tussen haakjes is aangegeven, biedt de context hier voldoende aanwijzingen om tot een bruikbaarere invulling van het verzwegen argument te komen. Dit verzwegen argument maakt duidelijk dat er sprake is van oorzakelijke argumentatie van het middel-doel-type, waarin het argumentatieschema van de causale relatie wordt gebruikt.

In een context die als volgt bepaald is, geeft het verzwegen argument aan dat dezelfde argumentatie daar als een analogie-achtige argumentatie wordt bedoeld, waarin een vergelijkingsrelatie wordt uitgedrukt:

Carla:

"Is het eigenlijk per se nodig dat Cora ook komt?"

Mieke:

"Cora komt zeker. Jaap komt immers."

(En Cora moet hetzelfde worden behandeld als Jaap.)

Maar het kan ook voorkomen dat de context zodanig is dat er een verzwegen argument moet worden ingevuld dat aangeeft dat de argumentatie van het symptomatische type is, waarin een kentekenrelatie wordt uitgedrukt:

Carla:

"Ik hoop dat ik Cora vanavond niet tegen het lijf loop."

Mieke:

"Cora komt zeker. Jaap komt immers."

(En Jaaps komst houdt automatisch in dat Cora ook komt.)

De context kan naarmate hij meer bepaald is betere aanwijzingen verschaffen voor de invulling van het verzwegen argument en daarmee voor het type argumentatie dat in het betreffende geval gebruikt wordt. Ook al blijft de interpretatie van informeel taalgebruik altijd zekere problemen opleveren, via een pragmatische explicitering van het verzwegen argument kan de context zo toch een belangrijke rol spelen bij het op een adequate manier identificeren van argumentatieschema's. Vanzelfsprekend kan daarbij, vooral bij langere en bij niet-verbale contexten, de interpretatie van de context zelf ook al de

- Seksueel contact *leidt tot* zwangerschap.
- *Van* seksueel contact krijg je zwangerschap.
- Seksueel contact *eindigt met* zwangerschap.
- Seksueel contact *loopt uit op* zwangerschap.
- Seksueel contact *is de oorzaak van* zwangerschap.
- Seksueel contact *is het middel om* zwanger te worden.
- Seksueel contact *draagt bij tot* zwangerschap.

4. Contextuele aanwijzingen voor het type argumentatie

Het onderdeel van de argumentatie dat duidelijk kan maken om welk type argumentatie het gaat, wordt dikwijls verzwegen./9/ In veel gevallen omdat het iets vanzelfsprekends lijkt te betreffen dat niet meer apart vermeld hoeft te worden, soms ook wel uit minder nobele motieven. Maar ook al weet men veelal niet zeker wat precies zijn drijfveren zijn, men zal zich bijvoorbeeld toch wel gemakkelijk kunnen voorstellen dat een spreker in zijn betoog volstaat met het volgende:

Het slachtoffer moet wel seksueel contact gehad hebben, want zij bleek zwanger te zijn.

De luisteraar hoeft nauwelijks over nadere gegevens te beschikken om in zo'n geval zelf het verzwegen argument te kunnen invullen, al is wel enige kennis van zaken vereist om te kunnen weten dat een aanvulling als 'Seksueel contact is de oorzaak van zwangerschap' de voorkeur verdient boven 'Seksueel contact draagt bij tot zwangerschap'.

Het zal duidelijk zijn dat er bij het invullen van het verzwegen argument minder gauw iets mis zal gaan naarmate de verbale of niet-verbale *context* van de argumentatie meer aanwijzingen bevat. En aangezien vooral het gedeelte van de argumentatie dat op het argumentatietype betrekking heeft snel verzwegen blijft, is men juist bij het vaststellen van het argumentatietype dikwijls gebaat bij een zo duidelijk mogelijke context.

In het algemeen geldt dat hoe specifiekere de context is hoe meer aanwijzingen hij bevat voor de typering van argumentatie. Dat wil zeggen dat de mogelijkheid om het argumentatietype vast te stellen, bij onstentenis van rechtstreekse aanduidingen, in de regel afhankelijk is van de mate van bepaaldheid van de context./10/ In de ene context kan de typering anders uitvallen dan in de andere, terwijl in een onbepaalde context soms helemaal geen typering mogelijk is. Dit laat zich, zij het uiteraard enigszins geforceerd, illustreren door één en dezelfde argumentatie in verschillende contexten te plaatsen. Om het eenvoudig te houden, zijn er contexten gekozen die uit slechts één zin bestaan. We beginnen met een onbepaalde context:

Carla:
"Wat zei je?"

Mieke:
"Cora komt zeker. Jaap komt immers."

nodige problemen opleveren. Maar dan zijn er vaak nog andere hulpmiddelen beschikbaar, die hier nog niet zijn genoemd, zoals algemene en specifieke *achtergrondkennis*. Die achtergrondkennis kan bijvoorbeeld betrekking hebben op het algemene kader waarin de argumentatie naar voren wordt gebracht en de argumentatieve en andere procedures die daar in zwang zijn, maar ook op specifieke feiten die voor de argumentatie van speciaal belang zijn. Wij zullen van beide gevallen een voorbeeld geven.

Een algemeen kader waarin geargumenteed wordt, is bijvoorbeeld een strafrechtelijk proces, een politiek debat of een sollicitatiegesprek. Die kennen elk hun eigen regels en gebruiken. Enerzijds is argumentatie mede constituerend voor het karakter van dergelijke instituties, anderzijds bepaalt de institutie ook mede het karakter, inclusief misschien het type, van de argumentatie die in het kader van de institutie gebezigd wordt./11/ Zo kan men zich, ook zonder nadere kennis over 'frames', 'scripts', 'stofschema's' en andere relevante theoretische begrippen, wel voorstellen waarom de volgende argumentatie als hij voorkomt in het kader van de afwikkeling van een sollicitatieprocedure welhaast automatisch als een vergelijkingsargumentatie wordt opgevat:

Laten we mevrouw Vreeswijk toch maar niet nemen. Die vreselijk eigenwijze meneer Wijnstra is al wegens zijn steno afgevallen.

Zonder enige kennis omtrent het kader waarin dit gezegd wordt, is het zelfs niet goed duidelijk dat er tussen de beide zinnen een argumentatief verband bestaat. Nu weten we via het verzwegen argument zelfs dat er van een vergelijkingsrelatie sprake is./12/

Soms is algemene achtergrondkennis niet toereikend en moet er specifieke achtergrondkennis omtrent bepaalde zaken aanwezig zijn. Wie niet weet dat *Leo* 'leeuw' betekent en dat dit sterrebeeld dominantie inhoudt, zal de volgende argumentatie niet zo gauw als overtuigen door het symptomatische herkennen, maar er misschien eerder een oorzakelijke argumentatie in zien:

Leo tracht iedereen voortdurend de baas te zijn, dus hij doet zijn naam eer aan.

De specifieke achtergrondkennis die hierbij van pas moet komen, is echter in zekere zin toevallig. Daarom kunnen de beoefenaren van het vak argumentatietheorie er zich niet systematisch mee bezighouden. Zij zullen zich in dit verband moeten concentreren op de manier waarop algemene achtergrondkennis benut kan worden bij het typeren van argumentatie en het identificeren van argumentatieschema's. Naar onze mening zullen zij daarbij niet alleen gebruik moeten maken van analyse-instrumenten zoals die in de argumentatietheorie ontwikkeld worden voor het expliciteren van verzwegen argumenten, maar ook van inzichten omtrent achtergrondkennis ('voorkennis') uit moderne tekstverwerkingstheorieën die hier alleen zijn aangestipt. Misschien kan met behulp van deze combinatie van inzichten in de toekomst een wat diepgaander behandeling worden gegeven van de problema-

tiek van het identificeren van argumentatieschema's dan in dit intermediaire artikel heeft plaatsgevonden.

NOTEN

- 1 Hiermee wordt de typologie ingebed in het kader van een dialectische argumentatietheorie, waarin de kwaliteit van argumentatie wordt afgemeten aan de bijdrage die geleverd wordt aan het oplossen van een verschil van mening met een kritische antagonist. Vgl. Van Eemeren en Grootendorst (1982).
- 2 Een andersoortige typologie van argumentatieschema's wordt bijvoorbeeld gegeven door Perelman en Olbrechts-Tyteca (1976), die uitgaan van een retorisch effectiviteitscriterium, maar er ook binnen dat perspectief niet in slagen een bevredigende indeling te maken (zie Van Eemeren, Grootendorst en Kruiger (1981: 292-300)). Vgl. Hastings (1962).
- 3 Zie voor een eenvoudige uiteenzetting van deze visie op de beoordeling van argumentatie Van Eemeren, Grootendorst en Kruiger (1984: 131-141). Daar komen ook de geldigheid van de gebruikte redeneringen en de aanvaardbaarheid van de naar voren gebrachte argumentatieve uitspraken aan de orde, evenals de inbedding van enkelvoudige argumentatie in een complexer betoog.
- 4 Zie Van Eemeren, Grootendorst en Kruiger (1984: 137-141). Op de precieze merites van deze aanzet tot een typologie en op de ratio van de verschillende vragen wordt hier niet verder ingegaan.
- 5 Hier wordt aangesloten bij de conceptie van argumentatie die beschreven is in Van Eemeren, Grootendorst en Kruiger (1981: 16) en bij de redelijkheidsconceptie die ontvouwd wordt in Van Eemeren en Grootendorst (1982), waarin ervan wordt uitgegaan dat argumentatie moet dienen om een verschil van mening op een aanvaardbare manier op te lossen.
- 6 Er wordt hier niet bij voorbaat van uitgegaan dat de bedoelde conceptuele relaties, zoals de kentekenrelatie, de vergelijkingsrelatie en de causale relatie, uitsluitend in argumentatief verband voorkomen. Argumentatie is naar onze opvatting verbonden met een poging om het interactionele effect te bereiken dat degene tot wie men zich richt ergens van overtuigd raakt. De genoemde relaties kunnen in de communicatie eventueel ook andere interactionele doelen dienen. Dit betekent dat het identificeren van argumentatieschema's pas kan plaatsvinden als eerst is nagegaan of er wel van argumentatie sprake is. Zie in verband met de factoren die bij dit laatste een rol kunnen spelen Van Eemeren, Grootendorst en Meuffels (1984).
- 7 Er is ook een optiek mogelijk waarin de argumentatieschema's als hoofdtypen van argumentatie worden beschouwd en de diverse argumentatietypen die wij hier bedoelen als subtypen of als subsubtypen, maar wij zien daar geen praktische voordelen in. Vgl. ook noot 6.
- 8 Zie voor zulke uitdrukkingen bijvoorbeeld een Nederlandse Thesaurus zoals Brouwers (1965).
- 9 Wij doelen hier op de uitspraak die bij Toulmin (1969) wordt aangeduid als de 'warrant' (ter onderscheiding van de 'data'). Met de manier waarop verzwegen argumenten precies zouden moeten worden geëxpliciteerd, houden wij ons hier niet bezig. Zie hiervoor Van Eemeren, Grootendorst en Kruiger (1983: 181-203).
- 10 Zie voor de rol van wel of niet bepaalde contexten bij het expliciteren van verzwegen argumenten Van Eemeren, Grootendorst en Kruiger (1983: 193-195, 201-203).
- 11 Zo meent Overeem (1985) bijvoorbeeld dat het soort argumentatie dat Perelman en Olbrechts-Tyteca 'quasi-logisch' noemen in juridische argumentatie een karakteristieke plaats inneemt.
- 12 Vgl. voor het expliciteren van argumenten met behulp van voorkennis Haft-Van Rees (1985). Bruikbare inzichten omtrent het benutten van voorkennis bij het interpreteren van teksten worden naar voren gebracht in Drop (1983).

BIBLIOGRAFIE

- Brouwers, J.W., 1965. *Het juiste woord. Standaard betekeniswoordenboek der Nederlandse taal*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Drop, W., 1983. *Instrumentele tekstanalyse ten dienste van samenvatten, opstellen van begripsvragen en tekstverbeteren*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Eemeren, F.H. van en R. Grootendorst, 1982. *Regels voor redelijke discussies. Een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie ter oplossing van geschillen*. Dordrecht etc.: Foris.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruiger, 1981. *Argumentatietheorie*. 2e geheel herziene druk. Utrecht: Het Spectrum.

- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruiger, 1983. *Argumentatieleer 1. Het analyseren van een betoog*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en T. Kruiger, 1984. *Argumenteren*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst en B. Meuffels, 1984. 'Het identificeren van enkelvoudige argumentatie'. *Tijdschrift voor taalbeheersing*, jrg. 6, nr. 4, p. 297-310.
- Haft-van Rees, M.A., 1985. 'Relevantie van uitingen in argumentatieve teksten'. In: W.K.B. Koning (red.), *Taalbeheersing in theorie en praktijk*. Dordrecht etc.: Foris.
- Hastings, A.C., 1962. *A reformulation of the modes of reasoning in argumentation*. Ph.D. Northwestern University Press.
- Overeem, R., 1985. 'Het gebruik van quasi-logische redeneringen in het juridische discours'. In: W.K. B. Koning (red.), *Taalbeheersing in theorie en praktijk*. Dordrecht etc.: Foris.
- Perelman, Ch. en L. Olbrechts-Tyteca, 1976. *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*. Bruxelles: l'Université de Bruxelles.
- Windes, R.R. en A. Hastings, 1965. *Argumentation and advocacy*. New York: Random House.

Er is nog een beperkt aantal exemplaren beschikbaar van de volgende bijzondere afleveringen van *Forum der Letteren* tegen sterk verlaagde prijs:

Wilt Idema en Pim de Vroomen (Red.) – *Vormen van dramatische kunst in China, Korea en Japan*. Studies en vertalingen. 's-Gravenhage, december 1972, 164 blz. (met ill.). Hfl. 22,50.

W. de Vroomen (Red.) – *Geesteswetenschappelijk onderzoekbeleid*. 's-Gravenhage, september 1975, 160 blz. Hfl. 22,50.

De vermelde prijzen zijn inclusief een aandeel in de verzendkosten. U kunt de boeken bestellen, door overschrijving van het vereiste bedrag naar postgiro 68750 van Smits B.V. te 's-Gravenhage.